

MODEL ARAYIŞINDAN örnek model inşasına

2024 seçimleri, "Güçlü Meclis" inşası sürecinde bizzat şahsının da "Uluslararası Gözlemci" sıfatıyla şahit olduğu bir dönüm noktası olarak ortaya çıkıyor. Bu şahitlik elbette benimle sınırlı değil. Dünyadan birçok saygın bölgesel-uluslararası kurum ve kuruluşlar ile birlikte Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve medya mensuplarından oluşan toplamda 851 kişi, uluslararası gözlemci sıfatıyla, ülkenin en ücra köşelerine kadar gidip, buradaki seçim sürecini yakından takip etti.

Şeffaf, özgür ve adil bir ortamda gerçekleşen seçimlerde Özbek halkının ve siyasi partilerin ortaya koyduğu olgunluk, yoğun mücadelenin yanında partiler arasında her şeye rağmen karşılıklı saygı, hürmet ve bu bağlamda siyasi ahlak, açıkçası Özbekistan'daki demokrasi kültürünün kat ettiği mesafeyi gözler önüne sermesi açısından da uluslararası gözlemcilerin dikkatlerinden kaçmadı. Özellikle de benim gibi son 20 yıl içinde Özbekistan'daki referandum, parlamento ve cumhurbaşkanlığı seçimlerini yakından takip eden ve bunu her fırsatta okuyucularıyla paylaşan birisi olarak milli değerlere dayalı, ülke çıkarlarını ve insanın huzurunu merkeze alan, evrenseli kucaklayan ve bu bağlamda demokrasisini güçlü reformlarla pekiştirmeye çalışan siyasetteki bu değişim oldukça çarpıcıydı.

"BENİM TERCİHİM, BENİM MÜREFFEH ÜLKEM"

Yeni anayasanın kabulünün ardından ilk defa gerçekleştirilen, toplamda 875 adayın (Orantılı temsil için 500, çoğunlukçu sistem ise 375 aday) 150 sandalye için yarıştığı ülke Parlamentosunun alt kanadı olan Yasama Meclisi ile birlikte İl ve İlçe Konseylerindeki seçimlere 5 parti katıldı.

Beş partinin programlarında yer alan hedef ve politikalar her ne kadar farklı alanlar ve öncelikleri esas alıyor gibi görünse de sonuçta birbirini tamamlayıcı ve destekleyici boyutlarıyla her birinin hedefi daha güçlü bir Özbekistan ve milli, müreffeh bir toplum inşasına katkı olarak kendini göstermekteydi. Örneğin, Liberal Demokrat Parti sürdürülebilir ekonomi ve 2030'da GSYİH'yi 160 milyar dolara çıkarma taahhüdünde bulunurken, Milli Yükseliş Demokrat Partisi, temel hedeflerini "milli değerlere dayalı bir toplum inşası ve kalkınma" olarak ilan etmekteydi. "Adalet" Sosyal Demokrat Partisi "Fırsat Eşitliğine ve Adil bir Topluma Doğru" sloganıyla sosyal adalet ve hukukun üstünlüğünün sağlandığı, insan hak ve özgürlüklerinin korunduğu hukuk devleti inşa etmeyi amaçladıklarını deklare etmişti. Çevre koruma meselelerine öncelik veren Ekoloji Partisi de seçimlerde "Doğa İçin Birleşelim" sloganıyla öne çıkarken, Halk Demokrat Partisi ise sosyal güvenlik ve emeklilik sistemini iyileştirme ve devletin ekonomiye aktif katılımını sağlama sözünü "Güçlü Sosyal Politika" sloganıyla vermişti.

SANDALYE DAĞILIMINI NASIL DEĞERLENDİRMEK GEREKİR?

Özbekistan Merkez Seçim Komisyonundan yapılan geçici sandık sayım sonuçlarına göre seçime katılım sağlayan 5 partiden Liberal Demokrat Partisi oyların %42,7'sini alırken, Milli Yükseliş Demokrat Partisi %19,3, "Adalet" Sosyal Demokrat Partisi %14, Halk Demokrat Partisi %13,3 ve Ekoloji Partisi de %10,7 oy aldı. Bu sonuçlara göre Liberal Demokrat Partisi'nin 64, Milli Yükseliş Demokrat Partisi'nin 29, "Adalet" Sosyal Demokrat Partisi'nin 21, Halk Demokrat Partisi'nin 20 ve Özbekistan Ekoloji Partisi'nin de toplamda 16 sandalyeyi elde etmesi bekleniyor.

Özbekistan Merkez Seçim Komisyonundan yapılan geçici sandık sayım sonuçlarına göre, 27 Ekim Pazar günü gerçekleştirilen ve 15 milyonun üzerinde seçmenin katılımıyla gerçekleşen ülke Parlamentosunun alt kanadı olan Yasama Meclisi seçimlerinde sandıktan "yeni bir demokrasi modeli" ile birlikte "adil bir seçim sistemi" ve bunun bir sonucu olarak halkın iradesinin sistemde daha güçlü bir şekilde yer aldığı bir "demokrasi tablosu" ortaya çıktı.

Hatırlanacağı üzere, Aralık 2019'da yapılan Parlamento seçimlerinin sonucunda 150 sandalyeli Yasama Meclisi'nde Liberal Demokrat Partisi 53, Milli Yükseliş Demokrat Partisi 36, "Adalet" Sosyal Demokrat Partisi 24, Halk Demokrat Partisi 22 ve Özbekistan Ekoloji Partisi de 15 sandalye kazanmıştı. Bugünkü tabloya bakıldığında iktidardaki Liberal Demokrat Parti konumunu daha da pekiştirdiği gözlemlenmekte. Bu değişimde ve seçimlere katılım oranında (%74,7) partilerin seçim programlarındaki öncelik verdiği hedef ve politikalar doğrultusundaki söylemleri, taahhütleri kadar, son yıllarda iktidardaki partinin yaptığı başarılı çalışmalar da hiç kuşkusuz oldukça önemli bir yere sahipti.

PEKİ, BU DEĞİŞİKLİKLER NEYDİ? SEÇMEN NEYİ OYLADI?

Özbek halkı, bu parlamento seçimini öncekilerden farklı kılan birçok yeniliği de oylamış oldu. İlk defa bu seçimlerde yürürlüğe giren seçim yasasına göre: ■ Yasama Meclisi seçimleri çoğunlukçu ve orantılı nispi temsil sistemine göre gerçekleştirildi (Özbekistan'da şimdiye kadar seçim bölgesinde oyların çoğunluğunu alan adayların seçilmiş sayıldığı çoğunlukçu seçim sistemi uygulanırken, tüm adayların ülkedeki siyasi partileri de temsil etmesi gerekiyordu), ■ Seçimde, 75 bölgeden çoğunlukçu seçim sistemine göre 75 milletvekili ve orantılı nispi temsil seçim sistemine göre de 75 milletvekili seçildi, ■ Milletvekili aday listesinde, parti üyesi olmayanlar da dahil edildi, ■ Siyasi partilerin milletvekili aday listesinin en az yüzde 40'ı kadınlardan oluştu, ■ Seçimlerde en çok oy alan parti, başbakan adayını belirleyerek onaylanması için devlet başkanına takdim etme hakkını elde edecek.

KADININ GÜÇLÜ ŞEKİLDE TEMSİL EDİLDİĞİ BİR PARLAMENTO

Seçim sonuçlarına göre Özbekistan'ın yeni Parlamentosunda kadın vekil sayısında artış olması bekleniyor. Bunda hiç kuşkusuz, siyasi partilerin

milletvekili aday listelerinin en az yüzde 40'ının kadınlardan oluşması etkili oldu. Bu değişiklik, ülkenin siyasi temsilini daha kapsayıcı hale getirmeyi hedefliyor. Bu husus bile, kadına her daim önem veren ve onun güçlü medeniyet, kültür ve sanat (örnek vermek gerekirse, Zebunisa, Uvaysiy, Nadire, Anbar Otin, Zülfiya gibi), toplum ve devlet hayatında inşasında müstesna ve vazgeçilmez bir yere sahip olduğunu ifade eden Özbek devlet ve toplum anlayışı göstermesi açısından oldukça önemli.

"TARİH-DEĞERLER-MEDENİYET-COĞRAFYA-İNSAN" ODAKLI ÖZBEK MODELİ

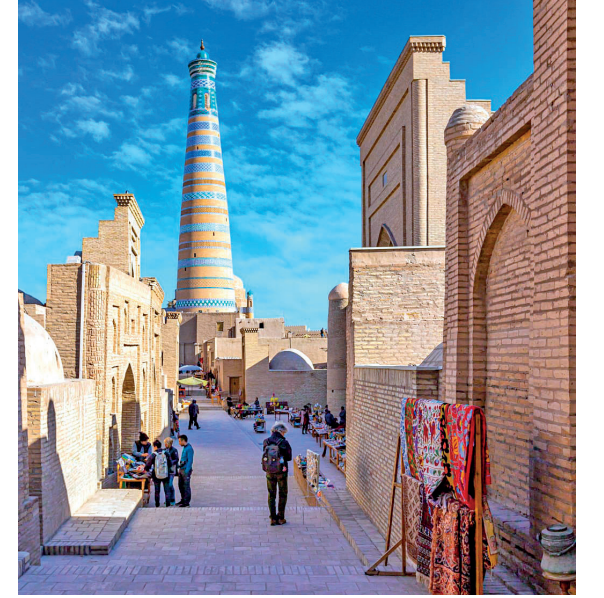
Hiç kuşkusuz bu tablo, güçlü bir medeniyet arka planına ve devlet geleneğine sahip Özbekistan'ın ulus-devlet inşa sürecinde uygulamaya koyduğu reformların, demokrasi kültürünün ülke bazında bulunduğu güçlü karşılığı göstermesi açısından da oldukça önemli. Zira "Yeni Özbekistan", gelinen aşamada kendi öz kimliği, tarihi, değerleri, bilgi birikimi ve tecrübeleri ile birlikte modern bir demokrasi ve yönetim anlayışını, dünyadaki başarılı örnekleri de dikkate almak suretiyle güçlü bir şekilde harmanlanmış görünüyor.

Somut bir örnek olarak, gelenekten moderniteye, yüzyılların bir mirası olarak karşımıza çıkan ve Özbek toplumunda dayanışma ve sosyal sorumluluk ruhunu yansıtan "Mahalle Sistemi", bugün dünyada birçok Sivil Toplum Örgütü'nün yapmadığı sosyal projeleri, kendi öz kaynakları ve iradesiyle hayata geçiren organik bir yapılanmadır.

"KÖK VE GÖVDENİN VÜCUT BULDUĞU MODEL"

"Özbekistan Modeli"nin temelinde güçlü bir bilgi birikimi ve bunun günümüz gerçekleri, sistem, uygulama ve disiplin boyutuyla birlikte harmanlandığı tarihsel hafıza transferi, tecrübe, medeniyet ve kültür anlayışı yatmaktadır. Daha somut bir ifadeyle, siyaset felsefesinin kurucusu olarak bilinen Farabi ve Biruni'lerin torunları, atalarının günümüze de hitap eden siyaset felsefesi ve devlet yönetimine ait görüşlerini günümüz siyaseti, demokrasisi ve devlet yönetimi modellerine de başarıyla uyarlamış, kendi özgün modellerini inşa etmiş görünüyor. Bu bağlamda, kök ve gövde bütünlüğü başarıyla sağlanmıştır denilebilir. Özbekistan, ancak köklere dayanan demokrasinin başarıyla uygulanmasının mümkün olduğunu çok net bir şekilde ortaya koymuştur. Bugünkü Özbek modelinin başarısının temelinde yatan esas husus da budur.

Dolayısıyla Özbekistan, tepeden inmeci model ve dayatmalara karşı kendi tarihine, halkına ve değerlerine hitap eden, tabandan-tavana doğru, tabanın iradesini daha geniş tutmak ve sisteme dahil etmek suretiyle, tabanın talep ve beklenti-

lerini her aşamada dikkate alan, gözetin ve bunu vakit geçirmeden onların onayıyla birlikte uygulayan bir modelle tercih etmiş görünmektedir. Bu model, İnsan Kadri İçin (İnsanın Saygınlığı Üçrunda) temasıyla insanı gerçek manada merkeze alan ve milli iradeye saygı duyan bir anlayışı retorikten pratiğe geçirmesi açısından büyük bir başarıdır.

ÖZGÜN DEMOKRASİ VE GÜÇLÜ MECLİS İNŞASINDAKİ ANA FAKTÖR: ÜÇÜNCÜ RÖNESANS HEDEFİ

Özellikle son sekiz yılda gerçekleştirilen reformlar ve halk desteğine sahip kararlı bir irade ve liderlik, bu tablonun oluşumunda oldukça önemli bir yere sahip. Daha somut bir ifadeyle, Üçüncü Rönesans'ın mimarı Özbekistan Devlet Başkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in insanı merkeze alan ve ona saygı duyan demokrat kişiliği, bu reformların çok daha güçlü ve hızlı bir şekilde hayata geçmesini sağlamış bulunuyor.

Parlamento seçimleri, ülkenin çok partili siyasi hayata uyum sağlama ve milli değerler ile liberal anlayışı içselleştirme suretiyle özgün bir demokrasi inşası noktasında gelinen aşamayı gözler önüne sermekte. Partilerin aldıkları oy oranları ve seçime katılım oranı, söz konusu reformların başarısını ortaya koymasına kadar, ülkedeki demokratik sürece olan ilgi ve güveni de teyit etmesi açısından büyük bir ehemmiyet arz etmekte. Dolayısıyla söz konusu seçim sonuçları, Sayın Mirziyoyev liderliğinde yürütülen Üçüncü Rönesans Hareketi'nin bir başansı olarak da yorumlanabilir.

"MODEL ÜLKE"

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, seçim sonuçlarından büyük bir başarıyla çıkan "Yeni Özbekistan", geliştirdiği model ve icradaki ilklerle, Üçüncü Rönesans'ın ruhuna uygun bir şekilde, bu güçlü yürüyüşünü bir "Model Ülke" olarak da devam ettireceği mesajını vermiştir. Seçim süreçlerini tamamlayan Özbekistan, bundan sonraki dönemde artık tamamlanmış önündeki hedeflere odaklanacak ve tüm enerjisini bu yönde sarf edecektir. Bu bağlamda kendi bölgesindeki ortamı derinden etkileyen "Yeni Özbekistan" hareketi ve onun paylaşımcı ruhuyla giderek gelişmekte olan "Yeni Orta Asya" süreci Türk Devletleri Teşkilatı başta bölgesel kuruluşların da daha büyük bir ivmeyle güçlenmesine vesile olacaktır.

Prof. Dr. Mehmet Seyfettin EROL
Ankara Kriz ve Siyaset Araştırmaları
Merkezi (ANKASAM) Başkanı